

Nowe przepisy Unii Europejskiej dotyczące zwierząt wodnych – projekt dyrektywy Rady Europejskiej

KRYSTIAN POPŁAWSKI, JÓZEF SZAREK, JOANNA WOJTACKA, IZABELLA BABIŃSKA

Zespół Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej Katedry Weterynaryjnej Ochrony Zdrowia Publicznego
Wydziału Medycyny Weterynaryjnej UWM, ul. Oczapowskiego 13, 10-719 Olsztyn

Popławski K., Szarek J., Wojtacka J., Babińska I.

New regulations of the European Union on aquatic animals – a draft of the European Council directive Summary

The current veterinary legislature on aquaculture was developed 20 years ago when the European Union consisted of only 12 Member States. It was created in order to protect the then basic field of activity of this sector, which was the culturing of salmonids (trout and salmon) and oysters. Currently, this law requires updating so as to reflect the wide scope of activity within the aquaculture sector and species now found in the enlarged Union. It should also include significant developments in this branch and the experience gained through the last 15 years of implementing the existing law and scientific progress in this discipline. EU regulations should also be updated to conform to international agreements and norms (e.g.: WTO/SPS and OIE). The proposed new regulations submitted to the Council will abolish the present laws (Council directives 91/67/EEC, 93/53/EEC and 95/70/EC) and replace them with a new directive on health requirements for aquatic animals and products thereof, and on the prevention and control of certain diseases in these animals. This will facilitate higher flexibility and give operational responsibility to the Member States, thus enabling effective disease prevention through initiating decision-making at a local or regional level.

Keywords: aquaculture, regulations, European Union

Zgodnie z procedurą legislacyjną Komisja Europejska w sierpniu 2005 r. złożyła wniosek do Rady Europejskiej dotyczący przyjęcia dyrektywy Rady w sprawie wymogów w zakresie zdrowia zwierząt akwakultury i ich produktów oraz zapobiegania niektórym chorobom zwierząt wodnych i zwalczania tych chorób (7) oraz decyzji Rady zmieniającej decyzję 90/424/EWG w sprawie wydatków w dziedzinie weterynarii (1). Wprowadzenie tych przepisów, w odniesieniu do handlu produktami akwakultury, ma na celu zaktualizowanie, zmianę i skonsolidowanie dotychczas obowiązujących zasad (2-5, 9-14).

W Unii Europejskiej akwakultura stanowi ważną gałąź gospodarki, szczególnie na obszarach wiejskich oraz przybrzeżnych. Świadczyć o tym może fakt, że w 2004 r. produkcja zwierząt akwakultury (ryb, mięczaków i skorupiaków) wyniosła 2,5 mld € (tab. 1). Jednakże straty finansowe spowodowane chorobami zwierząt wodnych (zwłaszcza śmiertelnością i obniżeniem jakości) szacuje się na 20%. Wniosek Komisji Europejskiej złożony do Rady zapowiada nowoczesne i ukierunkowane prawodawstwo, które wpłynie na zredukowanie strat, a co za tym idzie, zyskanie około 100 mln € rocznie. Wprowadzenie nowego prawa ma w rezultacie zwiększyć konkurencyjność producentów sektora akwakultury w UE.

Tab. 1. Całkowita produkcja zwierząt akwakultury (ryby, mięczaki, skorupiaci) i jej wartość w Unii Europejskiej w latach 1990 i 2003*

Rok produkcji	Produkcja w MT	Wartość w 1000 □
1990	1 013 406	1 774 012
2003	1 373 150	2 576 434
Wzrost produkcji	35%	45%

Objaśnienie: * na podstawie bazy danych Światowego Systemu Informacji Rybackiej, Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO FIGIS – Food and Agriculture Organization of the United Nations, Fisheries Global Information System)

Wymieniony wniosek w sprawie nowych aktów normatywnych uchyli istniejące przepisy zawarte w dyrektywach Rady (2-4), na podstawie których przyjęto 13 decyzji wykonawczych. Jednak wspomniane decyzje obowiązywać będą do czasu ich uchylenia określoną decyzją lub zastąpienia decyzją przyjętą zgodnie z omawianym wnioskiem.

Projekt dyrektywy przewiduje zwiększenie zakresu i usprawnienie działań operacyjnych państw członkowskich poprzez możliwość podejmowania czynności zapobiegających chorobom i ich rozprzestrzenianiu się na poziomie lokalnym lub regionalnym. Jest to możli-

we dzięki uproszczeniom procedur administracyjnych w państwach członkowskich i służbach Komisji Europejskiej.

Nowe przepisy zapewniają też dalsze obowiązywanie zasady przestrzegania krajowych aktów normatywnych lub międzynarodowych dotyczących ochrony gatunków, lub wprowadzania gatunków obcych faunie rodzimej. Pozwoli to ograniczyć szkodliwy wpływ sektora akwakultury na środowisko naturalne poprzez stosowanie bardziej rygorystycznych przepisów dotyczących ochrony gatunków z punktu widzenia właśnie ochrony środowiska lub fauny.

W nowej dyrektywie utrzymane zostaną dotychczasowe zasady wprowadzania do obrotu zwierząt i produktów akwakultury ustanowione w dyrektywie 91/67/EEC (2), zasady zapobiegania i zwalczania chorób ryb zawarte w dyrektywie 93/53/EEC (3) oraz małży zawarte w dyrektywie 95/70/EC (4). Jednocześnie uproszczeniu i ułatwieniu ulegną procedury wyznaczania stref wolnych od chorób.

Dyrektywa nie ma zastosowania do rybołówstwa tradycyjnego, zwierząt wodnych pozyskiwanych w celu wyprodukowania mączki rybnej, tranu i tym podobnych produktów oraz wprowadzania do obrotu ozdobnych zwierząt wodnych, jeśli zwierzęta te są przetrzymywane w akwariach niekomercyjnych. W artykule 3 i załączniku II dyrektywy zawarte są liczne definicje, które oparte są na określeniach stosowanych przez OIE i w każdym przypadku, w którym było to możliwe, są zgodne z definicjami zawartymi w innych działach prawodawstwa Unii Europejskiej, tj. w pakiecie rozporządzeń w sprawie higieny, będącym częścią prawa żywnościowego (9-12), oraz w rozporządzeniach dotyczących funduszu rybołówstwa (8).

Rozdział II zawiera ogólne wymagania dla produkcji zwierząt akwakultury, przedsiębiorstw zajmujących się akwakulturą oraz zakładów przetwórczych. W artykule 4 zawarto postanowienie, że gospodarstwa powinny być zatwierdzone przez właściwy organ z uwagi na występowanie i zwalczanie chorób zwierząt wodnych. Jest to rozwinięcie dotychczasowych przepisów zobowiązujących do rejestracji wszystkich gospodarstw produkujących mięczaki oraz wszystkich gospodarstw rybnych hodujących ryby wrażliwe na choroby z listy I i II. W myśl nowych przepisów przyznanie zatwierdzenia zakładu lub przedsiębiorstwa sektora akwakultury będzie możliwe po spełnieniu określonych w dyrektywie Rady warunków dotyczących prowadzenia ewidencji, przestrzegania zasad dobrej praktyki higienicznej oraz programu kontroli stanu zdrowia zwierząt. Ponadto zakład lub przedsiębiorstwo będą pozostawały pod nadzorem właściwego organu i muszą dysponować systemami umożliwiającymi wykazanie spełniania wymaganych warunków.

Artykuł 6 obowiązuje państwa członkowskie do założenia i aktualizacji rejestru przedsiębiorstw produkcyjnych sektora akwakultury oraz zatwierdzonych zakładów przetwórczych, a jego zawartość ma być udo-

stępiona innym państwom członkowskim i Komisji. Artykuł 7 wprowadza obowiązek stałego nadzoru właściwego organu nad przedsiębiorstwami produkcyjnymi sektora akwakultury oraz zatwierdzonymi zakładami przetwórczymi poprzez przynajmniej regularne wizyty i kontrole, których częstotliwość jest ustalana na podstawie analizy ryzyka, jakie stanowią podmioty nadzorowane dla rozprzestrzeniania się chorób. Kolejny artykuł przewiduje obowiązek prowadzenia ewidencji zarówno przez przedsiębiorstwa produkcyjne, jak i podmioty zajmujące się transportem zwierząt akwakultury. Wprowadzana ewidencja ma obejmować przede wszystkim informacje na temat przemieszczania się zwierząt akwakultury oraz ich produktów, a także dane dotyczące śmiertelności i wyników kontroli zdrowia zwierząt wodnych. Artykuł 9 nakłada na państwa członkowskie obowiązek dopilnowania, aby przedsiębiorstwa produkcyjne sektora akwakultury oraz zatwierdzone zakłady przetwórcze wdrożyły zasady dobrej praktyki higienicznej, w celu zapobiegania powstawania i rozprzestrzeniania się chorób. Jest to nowe obciążenie w tym zakresie.

W artykule 10 nakłada się na państwa członkowskie obowiązek wdrożenia we wszystkich hodowlach i obszarach hodowli mięczaków programu kontroli stanu zdrowia zwierząt opartego na ocenie ryzyka, którego celem jest wykrycie: zwiększonej śmiertelności we wszystkich hodowlach i obszarach hodowli mięczaków, odpowiednio dla danego typu produkcji oraz chorób wymienionych w części II załącznika III w hodowlach i obszarach hodowli mięczaków, w których występują gatunki podatne na takie choroby. Nowością jest, że program kontroli stosowany odnośnie do wszystkich hodowli mięczaków ma być zastosowany także w przypadku chorób pozostałych zwierząt wodnych, w tym chorób ryb wymienionych w części II załącznika III i powinien być oparty na zasadach ujętych w załączniku IV. Z uwagi na różnorodność podmiotów w UE w prawodawstwie pierwotnym (dyrektywy Rady) nie przedstawiono szczegółowych wskazań dotyczących częstotliwości kontroli. Niezbędne jest więc opracowanie przepisów wykonawczych, które zawierałyby dokładne wymagania w tym zakresie. Każde z państw członkowskich może wprowadzić swoje własne uregulowania dotyczące częstotliwości kontroli, systemu nadzoru nad sytuacją epizootyczną, pobierania próbek i ich badania w zatwierdzonych laboratoriach.

W rozdziale III zawarte są wymogi dotyczące zdrowia w zakresie wprowadzania do obrotu zwierząt akwakultury i ich produktów. Lista 15 chorób została podzielona na dwie (poprzednio były trzy) grupy. Proponowane prawo w tym zakresie w porównaniu do dotychczasowego ilustruje tabela 2. W załączniku III znajdują się listy wymienionych chorób, poprzedzone kryteriami prowadzenia wykazu chorób. W propozycji nowych przepisów uwzględniono klasyfikację chorób stosowaną przez OIE, co znacznie ułatwia kon-

Tab. 2. Choroby zwierząt akwakultury – porównanie obecnego prawodawstwa i propozycji zawartej w nowej dyrektywie

Przepisy	Choroby ryb		Choroby mięczaków		Choroby skorupiaków		Razem
	egzotyczne	nie-egzotyczne*	egzotyczne**	nie-egzotyczne*	egzotyczne	nie-egzotyczne*	
Obecne	1	8	9	2	0	1	21
Proponowane	2	4	4	2	2	1	15

Objaśnienia: * poprzez choroby nieegzotyczne w obecnie obowiązujących przepisach rozumie się choroby odnoszące się do Listy II i Listy III Aneksu A do Dyrektywy 91/67/EWG; ** poprzez choroby egzotyczne mięczaków rozumie się choroby zawarte w Aneksie D do Dyrektywy 95/70/WE

trolę w międzynarodowym handlu zwierzętami wodnymi zgodnie z porozumieniem World Trade Organization/Sanitary and Phytosanitary Measures (WTO/SPS). Podstawy prawne do określenia wymogów dotyczące zapobiegania chorobom w odniesieniu do transportu zawarto w artykule 13. W artykule 14 nałożono na państwa członkowskie obowiązek zgłaszania za pomocą skomputeryzowanego systemu weterynaryjnego TRACES wszystkich przewozów zwierząt akwakultury dla celów hodowli i odnowy populacji. W 2005 r. zastąpił on stosowany wcześniej system ANIMO.

Na uwagę zasługuje artykuł 17 określający zasady wprowadzania gatunków niewrażliwych na obszary wolne od choroby. Zaznaczono, że zwierzęta muszą pochodzić z państw członkowskich wolnych od danej jednostki chorobowej i przejść odpowiednią kwarantannę. Przewiduje się jednak odstępstwo od tych procedur w przypadku, gdy dane naukowe wskazują, że gatunki będące nosicielami w określonych stadiach rozwoju nie przenoszą danej choroby. Propozycja ta jest podyktowana standardami handlowymi wyznaczonymi w przepisach OIE.

Warto też rozważyć zapisy art. 19 dotyczące zwierząt akwakultury i ich produktów wprowadzanych do obrotu w celu spożycia przez ludzi bez dalszego przetwarzania. Zdarza się, że zwierzęta, w związku z obrotem, są przetrzymywane lub pozostawiane w wodzie dla zachowania świeżości. Taka forma jest powszechnie stosowana w przypadku mięczaków i skorupiaków, np. krabów i homarów oraz ryb, np. węgorzy i karpia. Istnieje związane z tym ryzyko zalecenia chorób, choć jest zwykle niskie. Odnosnie do niektórych gatunków ryb (np. turbot czy halibut) dokonuje się połowów narybku w celu pozyskania ikry i mleczka. Zapisy art. 20 pozwalają na utrzymanie statusu zdrowotnego państwa członkowskiego wolnego od choroby, na którego obszar takie ryby zostały wprowadzone. Nie oznacza to, że artykuł ten reguluje kwestie pozyskiwania ikry i mleczka ryb łososiowatych, podczas ich migracji.

W rozdziale IV podano ogólne wymogi w zakresie wprowadzania zwierząt akwakultury i ich produktów pochodzących z państw trzecich. Zapisy art. 22 pozostają właściwie niezmienione w stosunku do obecnie obowiązującego prawa. Z uwagi na ujednolicenie wa-

runków importowych, które niesie zaimplementowana także do prawodawstwa polskiego dyrektywa 2002/99/WE (5) zapisy zawarte w art. 22 harmonizują przepisy importowe dotyczące zwierząt wodnych.

Rozdział V dotyczy powiadamiania o chorobach oraz środków zwalczania chorób. Rozróżnia się tu po-

wiadamianie na poziomie krajowym oraz dotyczące innych państw członkowskich, Komisji Europejskiej i państw członkowskich Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA). Projekt dyrektywy nakłada na właścicieli i wszystkie osoby zajmujące się zwierzętami wodnymi, także na lekarzy weterynarii, obowiązek natychmiastowego powiadomienia właściwego organu nawet w przypadku, gdy istnieją jedynie uzasadnione podejrzenia, że pojawiła się choroba wymieniona w części II załącznika III. Pewną trudność interpretacyjną może tu budzić obowiązek bezzwłocznego powiadomienia właściwego organu lub prywatnego lekarza weterynarii w celu przeprowadzenia dalszych badań, jeśli zaobserwowano zwiększoną śmiertelność zwierząt akwakultury. Zwiększona śmiertelność powinna być określana przez hodowcę we współpracy z właściwym organem nadzorującym dla każdego gospodarstwa lub ich grupy z uwzględnieniem lokalnych warunków. Należy wziąć pod uwagę poziom podstawowej śmiertelności na danym terenie, który zależy z kolei od gatunku zwierząt, sposobu i warunków ich utrzymania, jakości wody itp. Nie jest możliwe wyznaczenie jednolitych parametrów w tym zakresie dla Unii. Natomiast powiadomienie (dokonywane tradycyjnie przez system ADNS) innych państw członkowskich, Komisji Europejskiej oraz państw członkowskich EFTA o wystąpieniu choroby powinno nastąpić w ciągu 24 godzin w przypadku potwierdzenia wystąpienia choroby egzotycznej lub nieegzotycznej wymienionej w części II załącznika III.

Wstępne środki zwalczania choroby (sekcja 2) oraz minimalne środki stosowane w przypadku potwierdzenia chorób egzotycznych (sekcja 3) lub nieegzotycznych (sekcja 4) u zwierząt akwakultury są w zasadzie niezmienione w porównaniu z obecnie obowiązującymi normami (2, 3). Jednakże zapisy art. 35 – odłogowanie i art. 36 – ochrona zwierząt wodnych są nowe.

Ważnym nowym elementem jest określenie w art. 41 środków zwalczania nowo pojawiających się chorób. Oznacza to, że w przypadku pojawienia się nowej choroby dopuszczalna jest sytuacja przyjęcia przez państwo członkowskie przepisów i podjęcia działań innych niż te, o których mówi projektowana dyrektywa. Ponadto na terenie Unii występuje wiele chorób o znaczeniu lokalnym, które nie są przedmiotem uregulowań proponowanej dyrektywy. W takich przypadkach

podmioty zajmujące się produkcją akwakultury mogą spowodować przyjęcie doraźnych środków na ograniczony okres (art. 43).

Istotne znaczenie dla Polski będzie miał artykuł 44 (sekcja 1, rozdział VI) dotyczący opracowywania i zatwierdzania programów zapobiegania i zwalczania chorób. W przypadku, gdy państwo członkowskie nie jest uznane za wolne od jednej lub więcej chorób nieegzotycznych wymienionych w części II załącznika III, musi ono opracować program zwalczania tych chorób w celu osiągnięcia statusu państwa wolnego od wspomnianych chorób i państwo to jest zobowiązane przedłożyć program do zatwierdzenia Komisji Europejskiej.

W sekcji 2 rozdziału VI w art. 47 zawarto zobowiązania sporządzania planów gotowości. W dotychczas obowiązujących przepisach istnieje jedynie zobowiązanie do sporządzenia takich planów dla chorób ryb z listy I, natomiast nie ma wymogów sporządzania takich planów w przypadku chorób mięczaków i skorupiaków. W nowych przepisach każde państwo członkowskie zobowiązane jest sporządzić plan gotowości na wypadek wystąpienia choroby nowo pojawiającej się lub egzotycznej, a także w celu zapewnienia ochrony środowiska naturalnego.

Uregulowania dotyczące szczepień (art. 48) w zasadzie nie różnią się od obecnie obowiązujących. Podstawową zasadą jest, że dopuszczone do obrotu i stosowania mogą być jedynie szczepionki spełniające wymagania zawarte w dyrektywie 2001/82/WE (6) oraz rozporządzeniu WE nr 726/2004 (14).

W rozdziale VII podano przepisy odnośnie do uznawania, utrzymywania, zawieszania i przywracania statusu strefy, obszaru lub państwa wolnego od choroby. W nowym ich brzmieniu można dostrzec bardziej elastyczne podejście, uwzględniające różnorodność akwakultury w poszczególnych państwach członkowskich, a co najważniejsze – standardy OIE. Zawarte tu normy prawne są zgodne z zobowiązaniami Unii Europejskiej wynikającymi z przestrzegania porozumienia WTO/SPS.

Rozdział VIII dotyczy problematyki kompetencji właściwych organów w państwach członkowskich, unijnych laboratoriów referencyjnych, krajowych laboratoriów referencyjnych, oraz świadczenia usług i stosowania metod diagnostycznych. Istotną różnicą pomiędzy prawodawstwem dotyczącym zdrowia zwierząt lądowych a unijnym prawodawstwem dotyczącym zdrowia zwierząt wodnych (zawierającym obecnie 25, a w propozycji 15 chorób) jest fakt, że w przypadku zwierząt wodnych nie udaje się stworzenie dla każdej poszczególnej choroby osobnego unijnego laboratorium referencyjnego. W związku z tym w jednym laboratorium bada się kilka chorób. Obecnie unijne laboratorium dla chorób ryb bada 3 patogeny, a laboratorium chorób mięczaków 11 patogenów. Dlatego też w art. 56 zaproponowano, aby referencyjne laboratorium UE mogło „podzlecać” niektóre swoje zadania pod warunkiem, że podwykonawca reprezentuje po-

ziom co najmniej równorzędny zlecającemu. W takim przypadku unijne laboratorium referencyjne pozostanie jednak nadal punktem kontaktowym dla Komisji Europejskiej i krajowych laboratoriów referencyjnych. Ważną zmianą w stosunku do obecnych przepisów jest, aby badania laboratoryjne dla celów nowej dyrektywy wykonywane były w laboratoriach wyznaczonych przez właściwy organ państwa członkowskiego (12).

Nowa dyrektywa nakłada na państwa członkowskie obowiązek przyjęcia i publikacji najpóźniej do dnia 30 czerwca 2006 r. przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych niezbędnych do wykonania tej dyrektywy. Komisja powinna otrzymać teksty przepisów krajowych wdrażających nową dyrektywę oraz tabelę korelacji między tymi przepisami a dyrektywą. Państwa członkowskie zastosują wspomniane przepisy od dnia 1 stycznia 2007 r.

Piśmiennictwo

1. Decyzja Rady 90/424 z 29 czerwca 1990 r. w sprawie wydatków w dziedzinie weterynarii. Dz. Urz. WE L 224, z 18. 08. 1990 z późn. zm., s. 19.
2. Dyrektywa 91/67/EWG Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 1991 r. dotycząca warunków zdrowotnych zwierząt obowiązujących przy wprowadzaniu do obrotu zwierząt i produktów akwakultury. Dz. Urz. WE L 046, z 19. 02. 1991 z późn. zm., s. 1.
3. Dyrektywa 93/53/EWG Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 czerwca 1993 r. wprowadzająca minimalne środki wspólnotowe zwalczania niektórych chorób ryb. Dz. Urz. WE L 175, z 24. 06. 1993 z późn. zm., s. 23.
4. Dyrektywa 95/70/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 grudnia 1995 r. wprowadzająca minimalne wspólnotowe środki zwalczania niektórych chorób małży dwuskorupowych. Dz. Urz. WE L 332 z 30. 12. 1995 z późn. zm., s. 33.
5. Dyrektywa 2002/99/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 2002 r. ustanawiająca przepisy sanitarne regulujące produkcję, przetwarzanie, dystrybucję oraz wprowadzanie produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi. Dz. Urz. WE L 18 z 23. 01. 2003, s. 11.
6. Dyrektywa 2001/82/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 listopada 2001 r. w sprawie wspólnotowego kodeksu odnoszącego się do weterynaryjnych produktów leczniczych. Dz. Urz. WE L 311 z 28. 11. 2001 z późn. zm., s. 1.
7. Projekt Dyrektywy Rady w sprawie wymogów w zakresie zdrowia zwierząt akwakultury i ich produktów oraz zapobiegania i zwalczania niektórych chorób zwierząt wodnych. Dokument 11880/05 – COM (2005) 362.
8. Projekt Rozporządzenia Rady Europejskiej Fundusz Rybołówstwa – COM (2205) 497.
9. Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 852/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych. Dz. Urz. WE L 139 z 30. 04. 2004, s. 1.
10. Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 853/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego. Dz. Urz. WE L 139 z 30. 04. 2004, s. 55.
11. Rozporządzenie (WE) nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi. Dz. Urz. WE L 139 z 30. 04. 2004, s. 206.
12. Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 882/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regulami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt. Dz. Urz. WE L 165 z 30. 04. 2004, s. 1.
13. Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1774/2002 z dnia 3 października 2002 r. ustanawiające przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi. Dz. Urz. WE L 273 z 10. 10. 2002, s. 1.
14. Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 726/2004 z dnia 31 marca 2004 r. ustanawiające wspólnotowe procedury wydawania pozwoleń dla produktów leczniczych stosowanych u ludzi i do celów weterynaryjnych i nadzoru nad nimi oraz ustanawiające Europejską Agencję Leków.

Adres autora: lek. wet. Krystian Popławski, ul. Oczapowskiego 13, 10-719 Olsztyn; e-mail: k.poplaw@wp.pl